

afsnittet 1648–59. Som eksempler på spredning af titler om et enkelt emne gælder fx. Gustav Adolf, Maria Theresia, Bismarck, panslavismen, nationalismen og den fransk-russiske alliance.

Disse forhold betyder, at værket registerapparat får den allerstørste betydning, og det kan da også i betydelig grad afhjælpe ulemperne, selv om også registret har sine svage sider. Det er således alene sagregister, og der savnes stærkt et forfatterregister, en ting der efterhånden turde være en selvfølge i bibliografiske værker. Det kan ikke erstatte indgang gennem den systematiske indholdsoversigt, da der i registret i overvejende grad er undladt generelle henvisninger til de større samlede afsnit og underafsnit om lande og emner; de pågældende afsnit kan kun findes som helheder gennem indholdsoversigten, dog er deres indhold naturligvis indekseret, landbrug således for de enkelte lande, omend med inkonsekvens ved anvendelse af underindgangsord, et forhold der desværre også præger andre emner og genrer, fx. bibliografier, der i nogle tilfælde udgør en selvstændig henvisningsgruppe, i andre blot er opregnet blandt andre referencer. Ulemper af denne art er til at overvinde: alvorligere er det imidlertid med grundigheden i registrets henvisninger. I en lang række tilfælde er de ikke udtømmende, således mangler ved de relevante indgangsord henvisninger til følgende numre: A 99, 141, 531, 533–36, 1080, 1547, 1696; B 15, 373, 1045–46, 1524, 1685; C 514–18, 577, 721, 743, 744, 754, 756 og 1490. I enkelte tilfælde er endog hele grupper faldet ud, således fx. A 1455–67. Rækken af eksempler vil kunne fortsættes, men det må dog medgives, at talrige stikprøver falder positivt ud.

Bemærkningerne om selektion og register viser, at det kan være ganske besværligt og tidsrøvende at udnytte bibliografiens muligheder fuldt ud, men de skal ikke tilsløre den omstændighed, at der i den er samlet et væld af nyttige titler og henvisninger, hvoraf mange ellers kan være meget vanskelige at finde frem til. Der er dog ikke tale om *The Bibliography of Modern History*, og man må håbe, at der forud for en andenudgave gøres alvorlige overvejelser om form og indhold.

KARL EVALD KRISTENSEN

Bibliografi og Ikonografi 1864. Udgivet af Det kgl. Bibliotek, København og Schleswig-Holsteinische Landesbibliothek, Kiel. Neumünster, Karl Wachholtz Verlag, 1970. 411 s. Ill. 225 kr.

Dette meget vægtige efterslæt til den ganske omfattende og brogede jubilæumlitteratur, der udkom i hundredåret for krigen 1864, vil sikkert blive meget udnyttet og påskønnet af fremtidige forskere af krigen og dens politiske og militære baggrund. Bogen indledes med 2 korte bidrag, hvori Troels Fink behandler emnet: Den gamle danske helstats krise og sammenbrud, og Alexander Scharff giver et: Bidrag til historisk forståelse af begivenhederne i 1864. Begge afhandlinger tjener på udmærket vis formålet at placere krigen 1864 i dens historiske sammenhæng. Disse indlæg fremtræder på såvel tysk som dansk, og dette gælder også en fællesindledning, skrevet af rigsbibliotekar Palle Birkelund og den daværende leder af biblioteket i Kiel, professor Olaf Klose, samt korte indledninger til værket to emner.

Bibliografen, hvortil forarbejderne blev indledt først i 1960'erne, beslaglægger godt 1/3 af værket og den omfatter 3424 numre, hvoraf 78 kort fra samtiden; registreringen har sigtet på at omfatte alle trykte værker, som behandler tiden fra 13. november 1863 til 16. november 1864, for så vidt de er udkommet i Danmark, Tyskland og Østrig. De øvrige landes litteratur om de politiske og militære begivenheder omkring 1864 er kun medtaget i det omfang, de foreligger i specialsamlingerne i Statsbiblioteket i Aarhus og Det kongelige Bibliotek samt i Schleswig-Holsteinische Landesbibliothek. Bibliografens register, der er ordnet alfabetisk efter forfatternavne, er lidt akavet anbragt sammen med ikonografiens efter denne.

I foråret 1964 afholdtes en fællesudstilling »Den dansk-tyske krig i samtidige billeder« først i København siden i Kiel. Under forberedelsen af denne udstilling ved begge de nævnte biblioteker besluttedes det at udgive en *ikonografi* over krigen for dermed at bevare de betydelige forarbejder og resultater for eftertiden. Vejen herfra til at lade bibliografi og ikonografi udgøre eet værk var ikke lang. Med sine nær ved 6600 numre omfatter ikonografien de samtidige billeder uanset grafisk teknik – altså kobberstik, raderinger, træsnit, fotografier og fotograferinger så vel som malerier. Alle den gang fremkomne billeder er eftersporet systematisk i Danmark, Slesvig-Holsten, Hamburg og Wien; egentligt akademisk »historiemaleri« fra senere tid er holdt udenfor. Ikonografiens register omfatter billedserier, billedtekster, forfattere, forlæggere, fotografer, kunstnere, personer, steder, stikord og trykkere samt tidsskrifter og værker, fra hvilke billederne er medtaget. Bogen indeholder til slut 91 gengivelser af billeder, således at den ikonografiske del beslaglægger godt halvdelen af værket.

Bibliografi og ikonografi 1864 er blevet en statelig håndbog, der har krævet langvarig og grundig forberedelse; resultatet tjener de to samarbejdende biblioteker til megen ære.

HELGE KLINT

EILER H. SCHIÖTZ: Utlendingers reiser i Norge. En bibliografi. [Paralleltitel: Itineraria Norvegica. A bibliography on foreigners' travels in Norway until 1900]. Oslo-Bergen-Tromsø, Universitetsforlaget, 1970. Også trykt som: Norsk Bibliografisk Bibliotek, Band 44. 589 s. 120 no. kr.

Beliggenheden i den hyperboræiske udkant har gjort, at Norge ret sent er blevet rejssemål i nævneværdigt omfang, men i det 19. århundrede tog udviklingen fart. Norge blev opdaget som turistland og det til gavns. Det afspejler sig i rejselitteraturen, som for perioden o. 1840–1900 synes at overgå, hvad der er blevet de øvrige nordiske lande til del. Lystfiskere og jægere, vandrere, bjergbestigere, sejlsportsdyrkere og andre friluftsmænd har til overflod i indendørsstunder skildret deres mindeværdige oplevelser på disse summersailings, cruising on the fjords, sporting holidays, angling travels, picturesque tours, shooting trips, mountaineerings og rambles and scrambles among the fields. Intet under at emnet udlændinges rejser i Norge flere gange har været genstand for bibliografisk behandling. Disse bidrag er nu definitivt blevet afløst af fakultetsbibliotekar, læge Eiler H. Schiötz' store bibliografi. Den registrerer 1360 rejse-